FELSEFE Sınıf-10

KONU BİLGİ FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Felsefede insan bilgisini, olanağını, sınırları ve kaynağını araştıran disipline **epistemoloji** ya da **bilgi felsefesi** denilmektedir. Bilgi felsefesinin temel problemi, doğru bilgiyi elde etmenin mümkün olup olmadığı problemidir. Bunun yanında diğer problemler insan bilgisinin kaynağı, sınırları ve ölçütlerine ilişkin problemlerdir.

Bilgi nedir? Bilgi nasıl ve hangi yollarla elde edilir? Özne ve bilgi nesnesi arasında nasıl bir bağ kurulmuştur? Bilginin ölçütü nedir? İnsan neyi bilebilir? Bilginin değeri nedir? gibi sorular bilgi felsefesinin sorularıdır. Bilgi; özne (Suje, insan, bilen, algılayan) ile nesne (Obje, algılanan, bilinen) arasındaki bağdan oluşan üründür. Bilgi felsefesinin temel problemlerinden biri olan "Doğru bilgi mümkün müdür? "sorusuna iki ayrı cevap verilmiştir:

Septikler :«Doğru bilgiye ulaşmak mümkün değildir» diyenler, insan zihninin bilgide kesin bilgilere ulaşamayacağını, kesin ve doğru bilginin olanaklı olmadığını ve insanın görünüşlerin ötesine geçerek, gerçekliğin kendisine de ulaşamayacağını savunurlar. Temsilcisi Gorgias, hiçbir şeyin var olduğunun söylenemeyeceğini ve bilginin olanaksız olduğunu ifade etmiştir.

Dogmatikler: «Doğru bilgiye ulaşmak mümkündür» yaklaşımını savunanlar.

"Bilginin kaynağı nedir?" Sorusu bilginin mümkün olduğunu savunan görüşleri içinde barındırır. Bu görüşler şöyledir:

Bilginin Kaynağı:

Rasyonalizm (Akılcılık): Platon, Aristoteles, Fârâbî, R. Descartes ve Hegel temsilcileridir. Bilginin kaynağının akıl olduğunu ve gerçek bilginin ancak akılla elde edileceğini söylerler.

Emprizm (Deneyimcilik): John Locke, David Hume temsilcileridir. J. Locke'a göre "Zihin dünyaya boş bir levha (tabula rasa) olarak gelir." Bu anlamda zihnimizde doğuştan gelen bir bilgi yoktur ancak deneyimlerin oluşturduğu düşünceler vardır.

Kritisizm (Eleştiricilik, Eleştirel felsefe): Temsilcisi Kant'a göre, bilgide hem deneyden hem akıldan gelen unsurlar olduğuna inanır. Ona göre deneyimden gelen unsurlar, bilginin hammaddesidir. Bilgi ise aklın bu hammaddeyi işlemesi, ona bir biçim vermesi ile ortaya çıkar.

Pozitivizm (Olguculuk): Auguste Comte'a göre gerçeklik olgulardan ibarettir. Olgu, gözlenebilen ve somut verilere dayandırılabilen türden değişimlerin ortak adıdır. Bu çerçevede doğru bilgi, olguların bilgisidir.

Analitik Felsefe (Çözümleyici Felsefe): Felsefenin görevi dilin yapısını ve mantığını analiz etmek olmalıdır. Bu doğrultuda felsefe dildeki kavramları çözümlemelidir. Eğer dilin mantığını anlayabilirsek doğru bilgiye ulaşabiliriz. Witgenstein'a göre dil ile gerçek aynı yapıya sahiptir.

Pragmatizm (Faydacılık/ Yararcılık): Temsilcileri C. Peirce, William James, J. Dewey'dir. Buna göre bir önermenin doğru olmasının tek ölçüsü onun işe yaramasıdır. Pratikte işe yarayan bilgi doğrudur.

Entüisyonizm (Sezgicilik): Temsilcileri Gazali, H. Bergson'dur. Doğru bilgiye ne duyusal gözlemler ne de akıl yürütmelerle erişilebilir. Doğru bilgiye özel bir yeti olan sezgi ile ulaşılabilir.

Fenomenoloji (Görüngübilim): Edmund Husserl'e göre doğru bilgi öznenin bilinci içerisinde saklıdır. Bu çerçevede önce şeylerin kendisi olan özü görebilmek gerekir. Özü görebilmek için saf bir bilince sahip olmak gerekir.

Bilginin Sınırları

Bilgiye sınır çeken filozoflar, insanın o nesneleri olduğu gibi değil de kendisine göründüğü kadarıyla bilebileceğini savunur. Bilgiye sınır çekilemeyeceğini düşünen filozoflar, insandan bağımsız bir varlık alanını kabul eder ve insanın o alandaki nesneleri olduğu gibi bildiğini savunur.

Bilginin Doğruluğu İçin Önerilen Ölçütler

Uygunluk Ölçütü: Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, bildirdiği şeyin nesnesiyle örtüşüyorsa doğrudur. Örneğin "Kapıyı çalan Zeynep'tir." ifadesi kapı açıldığında Zeynep görülürse doğrudur.

Tutarlılık Ölçütü: Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, doğru olarak kabul edilen başka bilgilerle çelişmiyorsa veya bir akıl yürütmeye dayanma sonucunda oluşmuş ve mantıksal açıdan geçerliyse doğrudur. Örneğin "Üçgen üç kenarlıdır." ifadesi mantık açısından geçerli olduğu için doğrudur.

Tümel Uzlaşım: Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, çoğunluk tarafından doğru kabul ediliyorsa doğrudur. "Hasta ve yaşlılara öncelik tanınması gerekir." ifadesi, çoğunluk tarafından kabul edildiği için doğrudur.

Apaçıklık (Açık-Seçik): Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, açık ve seçik olması durumunda doğrudur. Örneğin dişi ağrıyan birinin dişinin ağrıdığını bilmesi açıktır. Hangi dişinin ağrıdığını bilirse bilgisini apaçık şekilde fark etmiş olduğu için ifade doğrudur.

Yarar Ölçütü: Bilgi, bu ölçüte göre pratik hayatta fayda verme koşuluyla doğrudur. Örneğin ölümcül bir hastalığın tedavisinde "X ilacı kullanılır." ifadesi, o ilacın fayda sağlaması koşuluyla doğrudur.

Doğruluk Ve Gerçeklik: Bilgi felsefesinin temel kavramlarından biri de doğruluk ve gerçekliktir. Gerçeklik düşünceden bağımsız olarak var olan bir durum, olgu veya nesnedir. Gerçeklik, doğruluğu sağlayan varlığın bir özelliğidir.

Bilginin Değeri: Bilgi felsefesinin iki temel sorunu olmuştur: bilginin kaynağı ve bilginin değeri. Bilginin değerini araştıran düşünce sistemleri, "Hangi bilgilerimiz doğrudur? Hangi bilgilerimize güvenebiliriz? İnsan bilgisi genel geçer bilgiler midir?" gibi soruları cevaplamaya çalışır.

SORULAR

1- "Locke, insanın bilgi edinme noktasında ilk kaynağının deneyim olduğunu ileri sürmüş ve Descartes'ın aksine insanın doğuştan bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Ona göre insan zihni doğuştan boş bir levha gibidir ve deneyimle, sonradan bilgiyle dolmaktadır."

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi Locke'un bilgi görüşüne uygun bir yargıdır?

A) Salt akıl bilgi edinmek için yeterlidir.
B) İnsan, bilgilerini sezgi yoluyla edinir.
C) Pratik olarak fayda sağlayan şeyler bilgidir.
D) Deneyim, zihinde tasarlanarak bilgi edinilir.
E) Metafiziksel şeylerin bilgisine ulaşmak mümkündür.

Cevap: D

2- Kant'a göre bilgi hem zihinden hem deneyden gelen verilerin birleşmesi sonucu oluşur. Hegel, Kant'ın bilginin oluşumu ile ilgili öne sürdüğü dış dünyadan, yani deneyden gelen bilginin de zihnin bir ürünü olduğunu iddia eder. Hegel'e göre bilginin tüm ögeleri zihnin kendisine aittir.

Bu parçada Hegel aşağıdaki görüşlerden hangisine eleştiri yapmaktadır?

A) Doğru bilginin kaynağı akıldır.
B) Gerçek kavramı insan düşüncesinin bir yansımasıdır.
C) Doğru bilginin kaynağı deneydir.
D) Akla uygun olan her şey doğrudur.
E) Doğru bilginin kaynağı akıl ile birlikte deneydir.

Cevap: E